

فعالیت

«بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای» با هدف تبیین، تقویت و ترویج مبانی فرهنگ و هویت ایرانی - اسلامی و حمایت کامل از ظرفیت‌های موجود صنعت بازی‌های رایانه‌ای، از سال ۱۳۸۵ شروع به کار کرده و تاکنون تولیدات خوبی داشته است. یکی از تولیدات این بنیاد، «مجموعه بازی‌های سبز» است که قرار است دانش‌آموز را در قالب بازی، به آموزش و نگهداری از منابع و ترویج فرهنگ درخت‌کاری هدایت کند. بازی به این صورت است که در شروع بازی یک امتیاز به بازیکن داده می‌شود. اگر بازیکن بتواند در طول بازی در مرحله اول، یکی از عوامل آلوده‌کننده محیط‌زیست را شناسایی و نابود کند، ۳ امتیاز می‌گیرد. در مرحله دوم، اگر بازیکن بتواند عامل دیگری را که باعث تخریب محیط‌زیست می‌شود شناسایی و نابود کند، ۹ امتیاز می‌گیرد و به همین ترتیب در مرحله بعد، ۲۷ امتیاز، در مرحله بعد از آن ۸۱ امتیاز و ... خواهد گرفت. بازی زمانی تمام می‌شود که بازیکن به امتیاز ۴۳۰۴۶۷۲۱ برسد. اکنون به سوالات زیر پاسخ دهید.

۱. فکر می‌کنید در مرحله ششم، بازیکن چند امتیاز خواهد گرفت؟
برای یافتن پاسخ، جدول زیر را کامل کنید.

جدول ۱

میزان امتیازهای کسب شده	تعداد مراحل بازی
$3^0 = 1$	۰
$3^1 = 3$	۱
$3^2 = 9$	۲
$3^3 = 27$	۳
$3^4 = 81$?	۴
۲۴۳	? \circ
$3^5 = 243$?	۵
$3^6 = 729$?	۶
$3^7 = 2187$?	۷
$3^8 = 6561$?	۸
$3^9 = 19683$?	۹
$3^{10} = 59049$?	۱۰

(تعداد مراحل بازی) $2^n =$ میزان امتیاز کسب شده

۲. در کدام مرحله، میزان امتیازات کسب شده ۶۵۶۱ خواهد شد؟ **مرحله هشتم**

۳. آیا اعداد این جدول، الگویی را مشخص می کند؟ بین تعداد مراحل بازی و میزان امتیازات کسب شده، رابطه ای به دست آورید.

۴. با توجه به رابطه به دست آمده در قسمت قبل، آیا می توانید امتیازات کسب شده در مراحل دهم، بیستم و یا مرحله n ام را به دست آورید؟

$$a_{10} = 2^{10} = 1024$$

$$a_n = 2^n$$

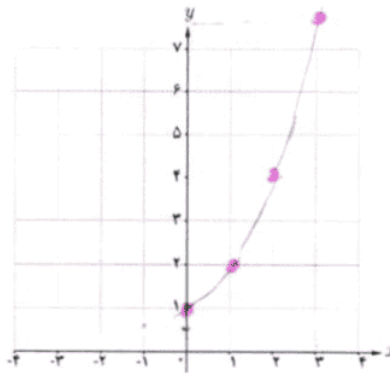
$$a_{20} = 2^{20} = 1048576$$

فعالیت

در بخش دنباله ها، با توجه به مثلث خیام و اعداد واقع در این مثلث، الگویی را به دست آوریم که به عنوان تابع از ضابطه $f(n) = 2^n$ پیروی می کرد. دوباره به این فعالیت برمی گردیم:

۱. مقادیر به دست آمده در آن فعالیت را در جدولی تنظیم کنید و نقاط به دست آمده را روی دستگاه مختصات زیر نمایش دهید.

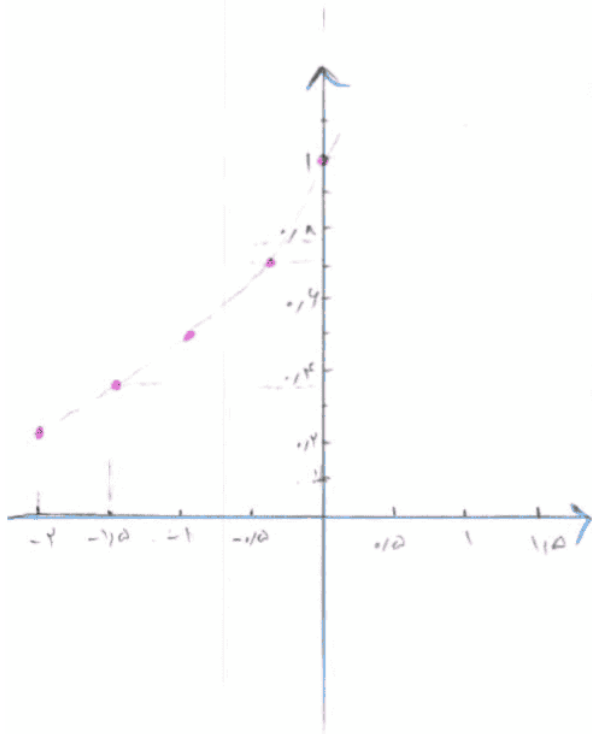
x	y
0	1
1	2
2	4
3	8
4	16
...	...

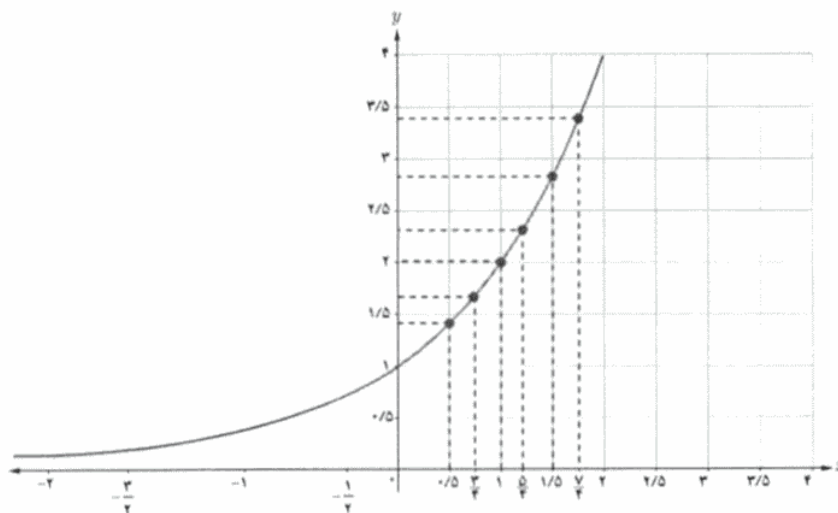
تپه کهنه:
گروه ریاضی مقطع دوم متوسطه، استان خوزستان

۲. جدول زیر را با ماشین حساب کامل کرده ایم. این نقاط را نیز در دستگاه مختصات بالا نشان دهید.

x	2^x
0	1
$-\frac{1}{2}$	0.707
-1	0.500
$-\frac{3}{2}$	0.353
-2	0.250

۳. اگر مقادیر تابع $f(x) = 2^x$ را برای x های دیگر نیز به دست آوریم، نمودار تابع $f(x) = 2^x$ به صورت زیر خواهد بود:

هر تابع به صورت $y = a^x$ ، که a یک عدد حقیقی مثبت و مخالف یک است، یک تابع نمایی^۱ نامیده می شود.

تذکر: حرف a معرف پایه و حرف x معرف نما یا توان است. با نمادهای تعریف شده در سال دهم برای یک تابع، می توان تابع نمایی f را به صورت زیر تعریف کرد:

$$f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}^+$$

$$f(x) = a^x \quad (a > 0, a \neq 1)$$

منظور از \mathbb{R}^+ ، مجموعه $\{x \mid x \in \mathbb{R}, x > 0\}$ است.

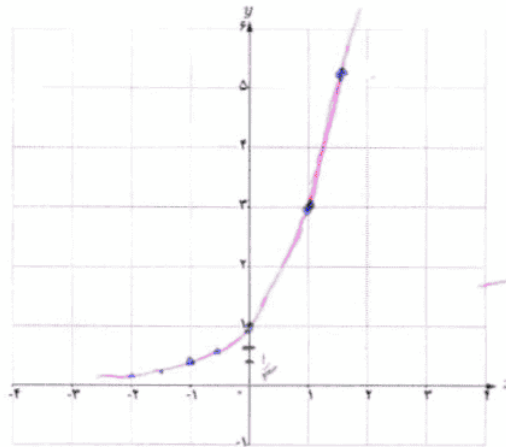
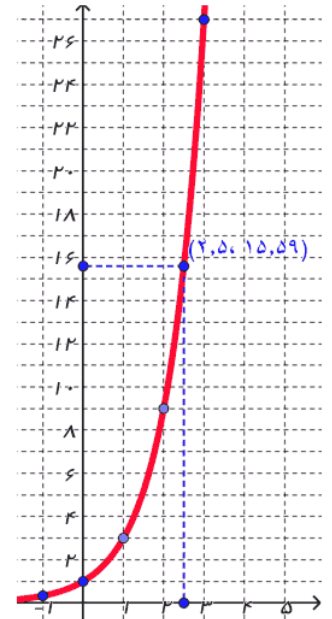
فعالیت

الف) در فعالیت ابتدای این درس با تابع نمایی $y = 3^x$ آشنا شدید. نقاط y حاصل شده در جدول صفحه بعد را روی محورهای مختصات به دست آورید. سپس آنها را به هم وصل کنید.

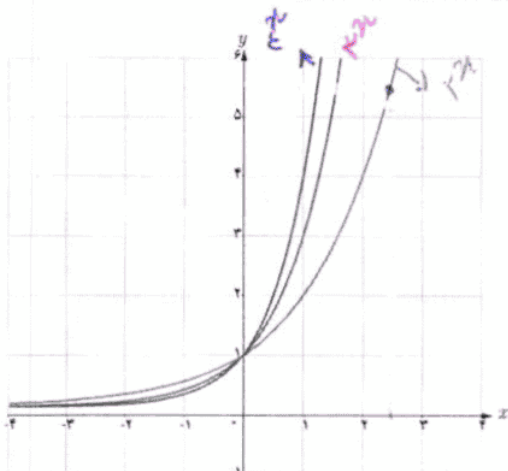
۱- این تابع به این علت نمایی نامیده می شود که متغیر x در نما یا توان قرار دارد.

جدول ۲

x	3^x	y	محاسبه y با استفاده از ماشین حساب تا سه رقم اعشار
-۲	3^{-2}	$\frac{1}{9}$	۰/۱۱۱
$-\frac{۳}{۲}$	$3^{-\frac{۳}{۲}}$	$\frac{1}{3\sqrt{3}}$	۰/۱۹۲
-۱	3^{-1}	$\frac{1}{3}$	۰/۳۳۳
$-\frac{۱}{۲}$	$3^{-\frac{۱}{۲}}$	$\frac{1}{\sqrt{3}}$	۰/۵۷۷
۰	3^0	۱	۱
$\frac{۱}{۲}$	$3^{\frac{۱}{۲}}$	$\sqrt{3}$	۱/۷۳۲
۱	3^1	۳	۳
$\frac{۳}{۲}$	$3^{\frac{۳}{۲}}$	$3\sqrt{3}$	۵/۱۹۶
۲	3^2	۹	۹

بیشتر در
بناظر محور
دوات به سمت ب
حد اقل محور ز ما بیشتر باشد.

تفاوت

همان گونه که دیده می شود، نمودار تابع $y = 3^x$ در نقطه یک محور y ها را قطع می کند.

ب) با استفاده از نمودار تابع $y = 3^x$ ، مقدار تقریبی عدد $3^{\frac{5}{2}}$ را به دست آورید.

پ) نمودار توابع $y = 2^x$ ، $y = 3^x$ و $y = 4^x$ را در یک دستگاه رسم کرده ایم. ابتدا مشخص کنید کدام نمودار بیانگر هر یک از توابع فوق است. سپس، تفاوت ها و شباهت های بین این سه تابع را بیان کنید.

شماست

- ۱- هر سه نمودار y ما را نقطه (اوه) قطع می کنند
- ۲- هر سه تابع صعودی هستند
- ۳- با محور طول ها برخورد می کنند

در طول $n=1$ y ها یگان با هم فرق داره.

میزان افزایش مقدار عرضهایشان با هم متفاوت است

فعالیت

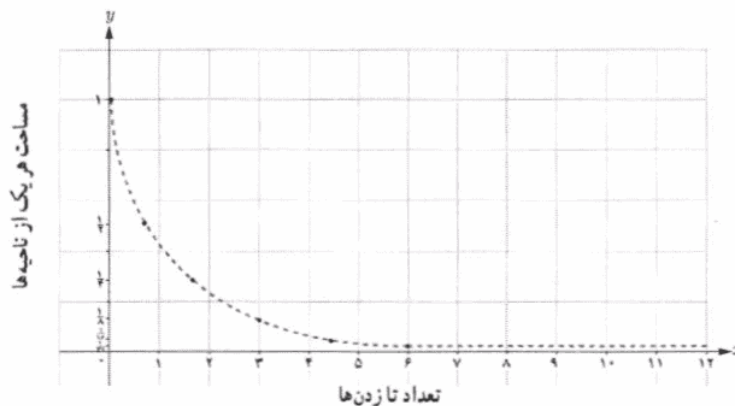
یک صفحه کاغذ سفید را انتخاب کنید و آن را به دو قسمت مساوی تا بزنید. بعد از تا زدن، دو ناحیه به وجود می آید که مساحت هر یک، نصف مساحت اولیه است. اکنون کاغذ تا شده را یک بار دیگر تا بزنید. در دومین تا زدن، چهار ناحیه ایجاد می شود که مساحت هر کدام از آنها، نصف مساحت قبلی، یعنی $\frac{1}{4}$ مساحت اولیه است. در جدول ۳ چگونگی تغییر مساحت ناحیه هایی که بر اثر تا زدن های متوالی ایجاد می شوند، نشان داده شده است.

جدول ۳

تعداد تا زدن ها	میزان مساحت هر یک از ناحیه ها
۰	۱
۱	$\frac{1}{2}$
۲	$\frac{1}{4}$
۳	$\frac{1}{8}$
۴	$\frac{1}{16}$
?	$\frac{1}{32}$
...	...
۸	$\frac{1}{256}$
?	$\frac{1}{1024}$

$$a_n = \left(\frac{1}{2}\right)^n$$

با توجه به اعداد جدول ۳، چه الگویی را می توانید پیشنهاد دهید؟
در نمودار زیر، رابطه تعداد تا زدن ها و میزان مساحت هر یک از ناحیه ها نمایش داده شده است.

نقطه تقاطع منحنی با محور y ها چیست؟ نام $a = \frac{1}{2}$ نقطه $(0, 1)$

فعالیت

۱. تابع $y = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ را در نظر بگیرید و با استفاده از ماشین حساب، جدول زیر را کامل کنید.

جدول ۴

x	$\left(\frac{1}{2}\right)^x$	y	محاسبه y با ماشین حساب تا رقم اعشار
-۲	$\left(\frac{1}{2}\right)^{-2}$	۴	۴
$-\frac{۳}{۲}$	$\left(\frac{1}{2}\right)^{-\frac{۳}{۲}} = 2^{\frac{۳}{۲}}$	$\sqrt[۲]{8}$	۲٫۸۲۸
-۱	$\left(\frac{1}{2}\right)^{-1}$	۲	۲
$-\frac{۱}{۲}$	$\left(\frac{1}{2}\right)^{-\frac{۱}{۲}} = 2^{\frac{۱}{۲}}$	$\sqrt{2}$	۱٫۴۱۴
۰	$\left(\frac{1}{2}\right)^0$	۱	۱
$\frac{۱}{۲}$	$\left(\frac{1}{2}\right)^{\frac{۱}{۲}}$	$\sqrt[۲]{0.۵}$	۰٫۷۰۷
۱	$\left(\frac{1}{2}\right)^1$	$\frac{1}{2}$	۰٫۵
$\frac{۳}{۲}$	$\left(\frac{1}{2}\right)^{\frac{۳}{۲}}$	$\sqrt[۲]{0.۱۲۵}$	۰٫۳۵۳
۲	$\left(\frac{1}{2}\right)^2$	$\frac{1}{4}$	۰٫۲۵

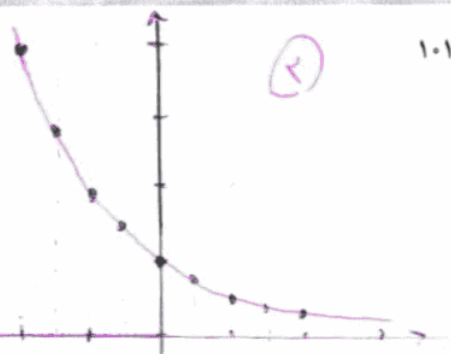
۲. نقاط به دست آمده در جدول بالا را روی صفحه مختصات به دست آورید و به هم وصل کنید. آیا می‌توانید به کمک نمودار،

مقدار تابع $\left(\frac{1}{2}\right)^x$ را برای هر عدد دلخواه x حدس بزنید؟ **بله**

۳. نمودار تابع $y = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ را با نمودار تابع $y = 2^x$ مقایسه کنید. چه تفاوت اساسی بین

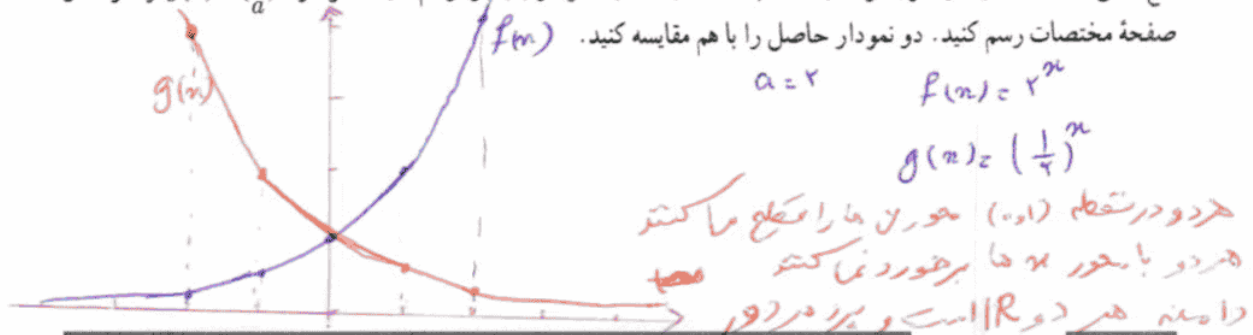
این دو نمودار ملاحظه می‌کنید؟ **این دو نمودار متقارن نسبت به محور y هستند و یکی تابع صعودی و دیگری تابع نزولی است.**

در تابع نمایی $y = a^x$ ، اگر $0 < a < 1$ باشد، وقتی x بزرگ می‌شود، مقدار y کم می‌شود و برای x های کوچک‌تر از صفر، با کاهش مقدار x مقدار y به سرعت افزایش پیدا می‌کند.

کار در کلاس

تابع نمایی $f(x) = a^x$ را در نظر بگیرید. با انتخاب عدد $a > 1$ ، نمودار $f(x)$ را رسم کنید. نمودار $g(x) = (\frac{1}{a})^x$ را در همان صفحه مختصات رسم کنید. دو نمودار حاصل را با هم مقایسه کنید.

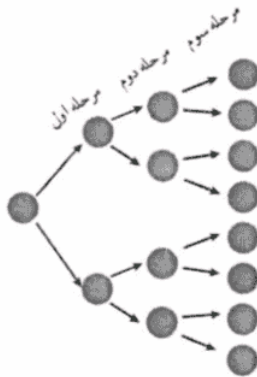

تمرین

۱. در پژوهشکده رویان وابسته به جهاد دانشگاهی، سلول‌های بنیادی جنین انسان تولید می‌شود. این سلول‌ها قابلیت تکثیر نامحدودی دارند و می‌توانند تمام انواع سلول‌های بدن نظیر عصب و ماهیچه قلب را به وجود آورند. در شکل زیر، روند تکثیر سلول بنیادی جنین در سه مرحله نشان داده شده است.

نهیة کننده:

گروه ریاضی مقطع دوم متوسطه، استان خوزستان

اگر روند تکثیر سلول بنیادی جنین مانند شکل بالا، ادامه پیدا کند:

الف) پس از چند مرحله، تعداد سلول‌های تکثیر شده $2 \cdot 48 = 96$ سلول خواهد شد؟

ب) در مرحله هشتم، چه تعداد سلول تکثیر شده است؟

پ) آیا می‌توانید الگویی برای تکثیر سلول‌ها مشخص کنید؟

تعداد سلول ها = تعداد سلول ها

۲. یک نمونه واقعی (شبیبه به تمرین یک) بیان کنید که از الگوی تابع نمایی پیروی کند.

۳. در شکل صفحه بعد، نمودار دو تابع $y = 4^x$ و $y = (\frac{1}{4})^x$ رسم شده است. مشخص کنید هر نمودار مربوط به کدام تابع است.

۴* نمودار توابع $y = \left(\frac{1}{4}\right)^x$ و $y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$ را در یک دستگاه (صفحه مختصات) رسم کنید و تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها را برشمرید.

هر سه محور را در نقطه (۰، ۱) قطع می‌کنند، هر سه نزولی هستند. هر سه محور ما را قطع نمی‌کنند. هر سه دایره برابر R دارند.

۵. نمودار توابع $y = 3^x$ و $y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$ را در یک دستگاه رسم کنید و سپس، آنها را با یکدیگر مقایسه کنید.

اما میزان کاهش مقدار عرضهایشان با هم فرق دارد

رشد و زوال نمایی

در این قسمت یکی از کاربردهای مهم توابع نمایی را بررسی می‌کنیم. ابتدا رشد نمایی را مورد توجه قرار می‌دهیم:

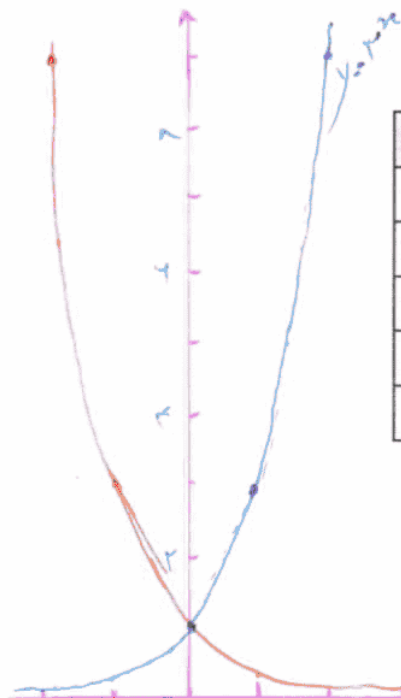
فعالیت

احسان هفده ساله است. پدرش قصد دارد مبلغ ده میلیون تومان برای او سرمایه‌گذاری کند. او با توجه به اینکه سال ۱۳۹۷ به فرموده رهبر معظم انقلاب اسلامی سال «حمایت از کالای ایرانی» نام‌گذاری شده است، تصمیم گرفته است که این مبلغ را در یک شرکت تولیدکننده کالای ایرانی سرمایه‌گذاری کند. این شرکت اعلام کرده است که در پاسخ به اعتماد سرمایه‌گذاران به فعالیت‌های تولیدی‌اش، در پایان هر سال، ۱۴ درصد سود علی‌الحساب به آنان پرداخت خواهد کرد.

جدول زیر را در نظر بگیرید:

جدول ۵

سن احسان	مبلغ سرمایه‌گذاری شده در شرکت تولیدی
۱۷	۱۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان
۱۸	$10,000,000 \times 1.14 = 11,400,000$
۱۹	$11,400,000 + 1,592,000 = 12,992,000$
⋮	
۲۳	$10,000,000 \times (1.14)^6 = 21,949,727.22$

۱۰۳

هر دو محور را در نقطه (۰، ۱) قطع می‌کنند
 هر دو با محور x برخورد نمی‌کنند
 در هر دو $R_2(0, 1)$, $O=1$
 اما در یکی با افزایش x ما، مقدار y را افزایش می‌دهیم و در دیگری $(\frac{1}{4})^x$ با افزایش مقدار x ما، مقدار y را کاهش می‌دهیم.

برای تکمیل جدول بالا، ابتدا مبلغ سرمایه گذاری شده در ۱۸ سالگی احسان (یک سال بعد از سپرده گذاری در شرکت) را به دست آورید.

$$10,000,000 + \left(\dots \times \frac{14}{100} \right) = \dots + 1,400,000 = 11,400,000$$

بنابراین، در جدول شماره ۵، باید در سطر دوم عدد ۱۱,۴۰۰,۰۰۰ گذاشته شود.

اکنون سطر سوم جدول را محاسبه کنید.

در واقع، باید میزان مبلغ سپرده گذاری شده در ۱۸ سالگی احسان را در نظر بگیریم و بر اساس سود ۱۴ درصد، مبلغ جدید سپرده گذاری شده را در ۱۹ سالگی او (دو سال پس از سرمایه گذاری اولیه) به دست آوریم:

$$11,400,000 + \dots = \dots + \dots = \dots 12,996,000$$

همان گونه که ملاحظه می کنید، میزان موجودی در ۱۹ سالگی احسان به صورت زیر خلاصه می شود:

$$10,000,000 \times (1/14)^2 = 12,996,000$$

با توجه به فرمول فوق، میزان موجودی را در ۲۳ سالگی احسان به دست آورید و جدول صفحه قبل را کامل کنید.

معادله کلی رشد نمایی، به صورت $f(t) = c(1+r)^t$ است که در آن $f(t)$ بیانگر مقدار نهایی، c بیانگر مقدار اولیه، r بیانگر میزان رشد (تغییرات برحسب اعشار) و t بیانگر زمان است.

بنابراین در فعالیت قبل، معادله کلی که بیانگر مبلغ سرمایه گذاری پس از t سال است، به صورت زیر محاسبه می شود:

$$f(t) = 10,000,000 \times (1 + 0/14)^t$$

کار در کلاس

در ابتدای سال ۱۹۹۰ میلادی، جمعیت کره زمین حدود ۵/۲ میلیارد نفر بوده است. اگر رشد جمعیت به صورت نمایی و با ضریب ثابت ۲ درصد در سال باشد، پس از ۳۰ سال جمعیت کره زمین به چند میلیارد نفر خواهد رسید؟ پس از ۳۵ سال، ۷۰ سال و ۱۰۵ سال جمعیت کره زمین چه میزان خواهد شد؟ با توجه به محاسبات بالا، آیا می توانید وضع جمعیت کره زمین را در هر دوره زمانی ۳۵ ساله مقایسه کنید؟ چه نتیجه ای می گیرید؟

$$y = 5.2 \times (1 + 0.02)^{30} = 5.2 \times 1.81 = 9.412$$

$$y = 5.2 \times (1 + 0.02)^{70} = 5.2 \times 1.99 = 10.348$$

تقریباً در هر ۳۵ سال دو برابر می شود
زوال نمایی

اگر مقدار تابع پس از گذشت زمان کاهش یابد، به آن مسئله زوال می گوئیم. حال اگر تابع مورد نظر تابع نمایی باشد، می توان صحبت از زوال نمایی کرد.

معادله کلی زوال نمایی، به فرم $f(t) = c(1-r)^t$ است که در آن $f(t)$ بیانگر مقدار نهایی، c بیانگر مقدار اولیه، r بیانگر میزان نزول برحسب اعشار و t بیانگر زمان است.

$$y = 5.2 \times (1 - 0.02)^{104} = 5.2 \times 3.99 = 20.748$$

$$y = 5.2 \times (1 - 0.02)^{104} = 5.2 \times 7.99 = 41.548$$

مثال: جمعیت کشوری، در سال ۲۰۰۰ میلادی حدود چهل میلیون نفر برآورد شده است. اگر رشد جمعیت این کشور با نرخ یک درصد در حال کاهش باشد، جمعیت آن در سال ۲۰۱۸ میلادی چند نفر خواهد بود؟

حل: با جای گذاری $r.c$ و t در معادله کلی زوال نمایی، جمعیت این کشور در سال ۲۰۱۸ میلادی برابر است با:

$$y = 40,000,000 (1 - 0.01)^{18} = 3,238,600$$

تمرین

۱. در یکی از فعالیت های بخش اول این درس، به یک شرکت تولید کننده محصولات فرهنگی اشاره کردیم. اگر یکی از سهام داران این شرکت، در سال ۱۳۹۷ مبلغ چهل میلیون تومان در این شرکت سرمایه گذاری کند، پس از ده سال چه مبلغی به سرمایه این سهام دار اضافه خواهد شد؟

۲. جمعیت شهری یک میلیون نفر است. اگر رشد جمعیت به صورت نمایی و با ضریب ثابت ۶ درصد در سال باشد، جمعیت این شهر پس از ده سال چند نفر خواهد شد؟

۳. جزیره ای پر از موش شده بود. مسئولان تصمیم گرفتند به کمک گربه ها با موش ها مقابله کنند. در آن سال، جمعیت موش ها ۲۳۵۷۶ بود که پس از مبارزه با آنها، این تعداد با نرخ ۲/۵ درصد در سال رو به کاهش گذاشت. در همان سال، جمعیت گربه ها ۱۵۷۸۶ بود که با نرخ ۱/۸ درصد در سال رو به افزایش گذاشت.

الف) در یک جدول، جمعیت موش ها را در ۱۰ سال متوالی به دست آورید. در صفت بنویسید.

ب) همین کار را برای جمعیت گربه ها طی ۱۰ سال متوالی انجام دهید. در صفت بنویسید.

پ) آیا می توانید حدس بزنید که در چه زمانی جمعیت گربه ها بیشتر از موش ها می شود؟ سال دهم به بعد $f(10) > g(10)$

ت) آیا می توانید حدس بزنید که در چه زمانی جمعیت موش ها و گربه ها با یکدیگر برابر می شود؟ بین ۹ سال و ۱۰ سال

ث) اگر همین روند ادامه پیدا کند، برای جمعیت گربه ها و موش ها چه اتفاقی می افتد؟ گربه ها زیادتر و موش ها کم تر میشوند.

$$① \quad y = 40,000,000 \times (1 + 0.01)^{10} = 40,000,000 \times 1.104 = 44,160,000$$

$$② \quad y = 10,000,000 \times (1 + 0.02)^{10} = 10,000,000 \times 1.219 = 12,190,000$$

$$③ \quad \text{موش} \quad f(t) = 23576 (1 - 0.025)^t = 23576 (0.975)^t$$

$$\text{گربه} \quad g(t) = 15786 (1 + 0.018)^t = 15786 (1.018)^t$$

۱۰۵

پ) $f(9) > g(9)$

$f(10) < g(10)$

بین ۹ سال و ۱۰ سال برابر میشوند.

$$f(1) = 22000 \times (-1900)^1 = 229000$$

$$f(2) = 22000 \times \frac{(-1900)^2}{2 \times 190} = 229000$$

$$f(3) = 22000 \times \frac{(-1900)^3}{3 \times 190^2} = 214999$$

$$f(4) = 22000 \times \frac{(-1900)^4}{4 \times 190^3} = 214111$$

$$f(5) = 22000 \times \frac{(-1900)^5}{5 \times 190^4} = 207411$$

$$f(6) = 22000 \times \frac{(-1900)^6}{6 \times 190^5} = 200599$$

$$f(7) = 22000 \times \frac{(-1900)^7}{7 \times 190^6} = 190910$$

$$f(8) = 22000 \times \frac{(-1900)^8}{8 \times 190^7} = 190440$$

$$f(9) = 22000 \times \frac{(-1900)^9}{9 \times 190^8} = 184201$$

$$f(10) = 22000 \times \frac{(-1900)^{10}}{10 \times 190^9} = 181020$$

$$g(2) = 10000 \times (1.10)^2 = 14000$$

$$g(3) = 10000 \times \frac{(1.10)^3}{1.10} = 14290$$

$$g(4) = 10000 \times \frac{(1.10)^4}{1.10^2} = 11000$$

$$g(5) = 10000 \times \frac{(1.10)^5}{1.10^3} = 14910$$

$$g(6) = 10000 \times \frac{(1.10)^6}{1.10^4} = 16410$$

$$g(7) = 10000 \times \frac{(1.10)^7}{1.10^5} = 18220$$

$$g(8) = 10000 \times \frac{(1.10)^8}{1.10^6} = 19210$$

$$g(9) = 10000 \times \frac{(1.10)^9}{1.10^7} = 20420$$

$$g(10) = 10000 \times \frac{(1.10)^{10}}{1.10^8} = 21820$$

100/10